

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A Sárga könyv, az első próbálkozás a modern büntetőeljárás
megteremtésére Magyarországon**

Szerző: dr. Kávássy Béni

Budapest, 2017. július 25.

I. Bevezetés

Az 1867-ben megkötött kiegyezés következtében országunk előtt számos lehetőség nyílt meg. Egyrészt megkaptuk az esélyt arra, hogy felzárkózzunk a nyugati államokhoz, lebontsuk a feudális maradványait és elkezdjük kiépíteni a kapitalizmust. Másrészt hazánk elérte a rég áhított függetlenséget, bár igaz, hogy ez csak az Osztrák-Magyar Monarchián belüli részleges függetlenség volt, kevesebb, mint amit 1848-ban elvártunk, de lényegesen több mint a Bach-rendszer nyílt abszolutizmusa. Arról hosszasan lehetne vitázni, hogy a kiegyezés hosszútávon az ország érdekeit szolgálta-e, vagy pedig kikövezte az utat a trianoni katasztrófához, azonban ez nem témája jelen szerény publikációnak. Maradjunk abban, hogy a kérdésben megoszlanak a vélemények és nem egységes az álláspont.

A megváltozott viszonyokhoz a jogszabályi környezeten is változtatni kellett, ki kellett irtani a középkori maradványokat és korszerű jogszabályok segítségével meg kellett teremteni a modern társadalom alapjait. A modern társadalomnak pedig szüksége van modern bírósági szervezetre is, amely a többi hatalmi ágtól elkülönülten látja el feladatát. Szükség volt egy új és egységes bírósági rendszer kialakítására, természetesen az már teljesen elfogadhatatlan volt, hogy úri törvényszékek ítélkezzenek. Az alábbiakban röviden áttekintem a legfontosabb jogszabályokat és kiemelten fogok foglalkozni az 1872-es Bűnvádi Eljárás, vagyis a Sárga könyv rendelkezéseivel.

II. A modern bírósági rendszert megteremtő jogszabályok

A modern bírósági szervezet kiépítésének első lépése az 1869. évi IV. törvénycikk volt, amely először különítette el a hatalmi ágakat, mivel kimondta, hogy „az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítettik”, valamint „sem közigazgatási, sem bírói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak.” A törvény azt is kimondta, hogy a bírakat a király nevezi ki és az állam fizeti. A bíró elmozdíthatatlan és áthelyezhetetlen volt, fizetését pedig nem lehetett leszállítani. Ez mind szép, jó és előremutató, azonban a gyakorlatban sajnos nem valósult meg a

bírói függetlenség, mivel a bírói kinevezésre az igazságügy-miniszter tett előterjesztést.¹ A törvény a bírói kinevezést képesítéshez kötötte: egyetemi, vagy jogakadémiai tanulmányok államvizsgával történő befejezése; három év bírósági, vagy ügyvédjelölti gyakorlat; és eredményes bírói vizsga letétele. A bíró a törvény és a törvényerejű szokás szerint kellett ítélni, azonban olyan rendeletet nem volt köteles figyelembe venni, melyet törvénytörésnek tartott.² Tehát a jogszabályokon kívül továbbra is jelentős szerepe volt a szokásjognak, olyannyira, hogy választott témám, a korabeli büntető eljárást szabályozó Sárga könyv is szokásjogi alapon került alkalmazásra.

A második lépés a királyi törvényszékeket létrehozó 1871. évi XXXI. törvénycikk volt. A törvényszék élén az elnök állt, nagyobb törvényszékeken alelnököt is választottak. A törvényszék büntető és polgári ügyekben is három tagból álló tanácsban ítélt, a tanács elnöke a törvényszéki elnök által kijelölt bíró volt.⁴ Fellebbezés esetén az ügy az ítéletábrára került, melyből a vizsgált időszakban kettő volt az országban (Budapesten és Marosvásárhelyen). A legfőbb bíróság a Kúria volt, mely az 1881. évi LIX. törvénycikkkel nyerte el végleges formáját. Természetesen léteztek járásbíróságok is,⁵ ezek kisebb vagyoni értékű perekben és csekélyebb bűnügyekben jártak el.⁶ A járásbíróságokon minden esetben egyesbíró ítélt, ügykezelésük felett pedig „az illetékes törvényszék elnöke gyakorolt felügyeletet.”⁷ 1871-ben 102 törvényszéket és 360 járásbíróságot hoztak létre, a járásbíróságok száma kevésnek bizonyult, ezért ezt növelték, a törvényszékek számát viszont csökkentették. Az 1871. évi XXXI. és XXXII. törvénycikkek által egységesedett a bíraskodás, többek között megszűnt a bányabíróság, a főszolgabírói vegyesbíró és az úrbéri ítélező fórum is. Kialakult a bíróságok hierarchiája, tisztázott lett a bíróságok hatáskörének és illetékességének kérdése is.⁸

---

¹ Dr. Bónis György - Dr. Degré Alajos - Dr. Varga Endre: A magyar bírósági szervezet és perjog története - Zalaegerszeg, Kiadja a Zala Megyei Bíróság és a Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete, 1996. 216. old.

² http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s03.html (2017. július 25.)

³ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s03.html (2017. július 25.)

⁴ Dr. Bónis György - Dr. Degré Alajos - Dr. Varga Endre: im. - 217. old.

⁵ Dr. Bónis György - Dr. Degré Alajos - Dr. Varga Endre: im. - 217. old.

⁶ Dr. Bónis György - Dr. Degré Alajos - Dr. Varga Endre: im. - 217. old.

⁷ Dr. Bónis György - Dr. Degré Alajos - Dr. Varga Endre: im. - 218. old.

⁸ Stipta István: A magyar bírósági rendszer története - Debrecen, Multiplex Media - Debrecen U.P. 1997. 123 - 124. old. (http://taylorandaylor.hu/elte-jogasz/documents/magyar_alkotmanyortenet_stipta_istvan_a_magyar_birosagi_rendszer_tortenete_1997.pdf) (2016. március 18.)

A bírósági szervezetet érintő törvényeken kívül még mindenképpen meg kell említenem két jogszabályt. A közvád képviselőt ellátó királyi ügyészségeket az 1871. évi XXXIII. törvénycikk szervezte meg. Az ügyészségeket a törvényszékek és az ítélőtáblák mellé szervezték. Az ügyészeket a király nevezte ki, fizetésüket a kincstártól kapták. Az ügyészségek az igazságügy-miniszter felügyelete alatt működtek. A törvényszék mellé rendelt ügyészség élén a királyi ügyész állt, aki mellé egy, vagy több alügyész volt beosztva.⁹

Az 1874. évi XXXIV. törvénycikk szabályozta az ügyvédi képzés feltételeit: jogtudományi doktorátus, 3 év ügyvédjelölti gyakorlat és ügyvédi vizsga. Az ügyvédi gyakorlatot kamarai tagsághoz kötötték.¹⁰ Az ügyvédi vizsga teljes jogi képzést adott, azaz, aki letette lehetett bíró, ezzel szemben a bírói vizsga utáni ügyvédi gyakorlathoz szükséges volt az ügyvédi vizsga letétele is, a jogalkotó véleménye az volt, hogy „az ügyvédi pályához a bírói képzettséget is meghaladó jogi szakismereteket kell megkívánni.”¹¹

III. A büntető anyagi jog szabályozása

A büntető anyagi jogot az 1878. évi V. törvénycikk szabályozta, melyet szerzője nyomán Csemegi Kódexnek is neveztek. 1871-ben az egykori ügyvéd, Csemegi Károly, minisztériumi osztálytanácsos kapott megbízást a büntető törvénykönyv előkészítésére. Tervezetét 1873-ra készítette el, de az nem került tárgyalásra, így 1875-ig volt ideje többször is átdolgozni azt. A tervezetet az igazságügyi bizottság másfél évig tárgyalta, majd 1877-ben került az országgyűlés elé, amely kisebb módosításokkal 1878-ban elfogadta a javaslatot, a király pedig nemsokára szentesítette azt. A büntető törvénykönyv 1880. szeptember 1. napján lépett hatályba.¹²

A Csemegi Kódex általános és különös részre tagolódott. A törvény trichotomikus szerkezetű volt, azaz a bűncselekmények három kategóriáját különböztette meg: a büntettet, a vétséget és a

---

⁹ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s03.html (2017. július 25.)

¹⁰ Dr. Bónis György - Dr. Degré Alajos - Dr. Varga Endre: im. - 227. old.

¹¹ Zlinszky János: Az ügyvédség kialakulása Magyarországon. In. Eötvös Károly a védőügyvéd. - Szerkesztette: Antalóczy Péter. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. 2013. 112. old.

¹² http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s02.html (2017. július 25.)

kihágást (a kihágásokat külön törvénycikk, az 1879. évi. XL. tc. szabályozta). Büntettek azok a szándékosan megvalósított deliktumok voltak, amelyekre a törvény, vagy a törvény alapján a bíróság halál; bármely tartalmú fegyház-, börtön-; vagy öt évet meghaladó államfogház büntetés kiszabását rendelte. Vétségek a közepes súlyú, akár szándékosan, akár gondatlanul megvalósított bűncselekmények, amelyekre a törvény és annak alapján a bíróság bármely tartalmú fogházat, vagy öt évnél rövidebb tartalmú államfogházat, illetve pénzbüntetést állapított meg. A kihágások csekélyebb súlyú cselekmények voltak, melyeket a törvény elzárással, vagy 300,- Ft-ot meg nem haladó pénzbüntetéssel rendelt büntetni.¹³

A Csemegi Kódex háromféle főbüntetést vezetett be: a halál-, a szabadságvesztés- és a pénzbüntetés. Halálbüntetést csak a király meggyilkolása, szándékos megölése, ezek kísérlete; valamint előre megfontolt szándékkal elkövetett emberölés esetén alkalmazott. A 20. életévét be nem töltött személy nem volt halálra, illetve életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt. A halálbüntetés zárt helyen, kötél által volt végrehajtandó. Halálbüntetés esetén az államfő kegyelmet adhatott az elítéltnak.¹⁴

A törvény a szabadságvesztésnek négy fajtáját ismerte: fegyház, börtön, fogház és államfogház. A fegyházbüntetés vagy életfogytig tartott, vagy 2 évtől 15 évig terjedő szabadságvesztés lehetett. A börtönbüntetés ideje 6 hónaptól 10 évig terjedhetett. Fogház kizárólag vétség esetén volt kiszabható, ideje 1 naptól 5 évig terjedhetett. Az államfogház egyfajta kedvezményezett szabadságvesztés volt, az elítéltnak nem kellett munkát végeznie, saját ruháját és ágyneműjét használhatta, gondoskodhatott önmaga élelmezéséről, az intézet által biztosított lehetőségek keretein belül a saját maga által választott tevékenységet folytathatta.¹⁵ A foglyoknak zárkáikban kellett tölteniük az éjszakát, azonban nappal társasági életet élhettek, nem kellett börtönkosztot fogyasztaniuk, zárkájukban hölglátogatót fogadhattak, sőt bort is fogyaszthattak. Az államfogház

---

¹³ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s02.html (2017. július 25.)

¹⁴ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s02.html (2017. július 25.)

¹⁵ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s02.html (2017. július 25.)

politikailag, vagy társadalmilag menthető cselekmények esetén volt kiszabható (pl.: párbaj, vagy hivatali titoksértés esetén). Ideje 1 naptól 15 évig terjedhetett.¹⁶

A pénzbüntetés vétségek, illetve kihágások esetén volt alkalmazható. Mellékbüntetésként lehetett alkalmazni a hivatalvesztést, a polgári jogok gyakorlásának felfüggesztését, az elkobzást és a kitiltást.¹⁷

A Csemegi Kódex megállta a helyét a korszak európai büntető törvénykönyvei mellett, azonban számos támadás érte, többek között azért, mert nem rendszerezte a mellékbüntetéseket, a fiatakorúakra vonatkozó különös szabályokat elmellőzte, nem szabályozta a büntetett előélethez fűződő hátrányok alóli mentesítést (rehabilitáció),¹⁸ továbbá nem magyar hagyományokat, hanem német mintát követett. Csemegi Károly úgy vélekedett, hogy a magyar lopást nem lehet másként definiálni, mint a németet.¹⁹ Egyébiránt a rehabilitáció szükségességének gondolata a kódex tervezetének elkészítése során még nem merülhetett fel, mivel hazánkban csak a századfordulót követően vezették be a bűnügyi nyilvántartást.²⁰

Minden kritika ellenére a Csemegi Kódex a magyar törvényalkotás kiemelkedő terméke volt, elég csak arra utalni, hogy a törvény általános része több-kevesebb módosítással az 1950. évi II. törvény, a különös részének számos rendelkezése pedig az 1961. évi V. törvény hatálybalépéséig volt hatályban.²¹ A kódex elismertségét bizonyítja az is, hogy 1885-ben a francia kormány lefordíttatta francia nyelvre.²² A korszak jeles ügyvédje, politikusa és írója, Eötvös Károly szintén elismerően nyilatkozott Csemegi Károlyról és az általa alkotott törvényről: „Olyan nagy fontosságú mű, mint az övé, alig van a világon, melyet annyira egyetlen ember készített volna, mint ahogy a mi törvényünket ő készítette. Neve halhatatlan. Érdeme örök s az egész világra és hosszú-hosszú

---

¹⁶ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s02.html (2017. július 25.)

¹⁷ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s02.html (2017. július 25.)

¹⁸ Dr. Belovics Ervin - Dr. Békés Imre - Dr. Busch Béla - Dr. Gellér Balázs - Dr. Margitán Éva - Dr. Molnár Gábor - Dr. Sinku Pál: Büntetőjog Általános rész - Budapest, HVGORAC Lap- és Könyvkiadó Kft 2006. 37. old.

¹⁹ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s02.html (2017. július 25.)

²⁰ Dr. Belovics Ervin - Dr. Békés Imre - Dr. Busch Béla - Dr. Gellér Balázs - Dr. Margitán Éva - Dr. Molnár Gábor - Dr. Sinku Pál: im. 38. old.

²¹ Dr. Belovics Ervin - Dr. Békés Imre - Dr. Busch Béla - Dr. Gellér Balázs - Dr. Margitán Éva - Dr. Molnár Gábor - Dr. Sinku Pál: im. 37. old.

²² Fejtő Ferenc: Magyarság, zsidóság. Budapest, MTA Történettudományi Intézete, 2000. 146. old.

jövendőre kiterjedő. Hozzá hasonlítani múltunk és jelenünk férfiai közül csak Werbőczyt lehet. Nem mondom, hogy műve hibátlan. Nem mondom, hogy itt-ott javításra nem szorul. De ez munkája nagyságából és érdeméből semmit se von le.”²³

IV. A Sárga könyv

A modern bírósági szervezetnek modern eljárásjogi törvények szerint kellett eljárnia, erre az egyik első próbálkozás az 1872-es Bünvádi eljárás, azaz a Sárga könyv volt, amely nevét borítójának színéről kapta.

A 122. §-ból álló Sárga könyvet szintén Csemegi Károly készítette, Bittó István igazságügy-miniszter a tervezetet 1872. március 6. napján terjesztette a képviselőház elé, a törvényhozási vita április 12-én kezdődött, de mivel az országgyűlés nemsokára feloszlott, ezért a javaslat nem került elfogadásra.²⁴ Szerencsére egy 15 tagú bizottság készített egy szövegváltozatot, melyet az igazságügy-miniszter 1872. május 1. napján minden törvényszéknek megküldött alkalmazás végett,²⁵ így a Sárga könyv - szokásjogként - beszivárgott a bíróságokra és alkalmazásra is került.

A Sárga könyv az általános rendelkezések között kimondta, hogy a bünvádi eljárás rendszerint hivatalból indítandó meg. Biztosította a bizonyítékok szabad mérlegelésének lehetőségét is, mivel rendelkezései szerint a bizonyítékok bizonyító erejét a bíróság állapítja meg.

Úgy rendelkezett, hogy büntettek esetén az eljárás, illetve az ítélet hozatala az elsőfokú királyi törvényszékhez tartozik, az a törvényszék az illetékes, amely területén a büntettet elkövették. A törvényszék illetékessége kiterjedt a büntársakra, „bűnsegélyezőkre”, bűnrészesekre és az orgazdákra is.

---

²³ Eötvös Károly: Magyar alakok V. kötet - Budapest, Révai Testvérek 1919. 177. old.

²⁴ http://real.mtak.hu/22101/1/A_tiszaeszlari_per_es_a_korabeli_bunteto_eljarasjog_u_140432.357542.pdf (2017. július 24.)

²⁵ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s03.html (2017. július 25.)

A Sárga könyv a nyomozást két szakaszra bontotta: az előnyomozásra és a vizsgálatra. Ezt követte a vád alá helyezés, majd az eljárást a végtárgyalás zárta le.

1. Az előnyomozás

Az előnyomozás (Sárga könyv 19-23. §) a bírói vizsgálat közigazgatási úton való előkészítését jelentette. Az előnyomozást a községi bíró (szolgabíró, alszolgabíró) és a település jegyzője végezte.²⁶ A Sárga könyv az előnyomozást végző községi tisztviselők kötelezettségévé tette, hogy a hivatalos tudomásukra jutott bűncselekményeket a királyi ügyésznek, vagy a legközelebbi királyi bíróságnak feljelentsék, de kötelesek voltak a bűncselekményt és a tetteseket is kinyomozni. A szökés veszélye esetén a közbiztonsági közegek kötelesek voltak a gyanúsítottat letartóztatni. A letartóztatott személyt 3 nap eltelte után a járásbíró elé kellett állítani, feltéve, hogy a kiküldött vizsgálóbíró időközben nem jelent meg a helyszínen.

Az előnyomozást végző köztisztviselők feladata azon személyek kihallgatása, akik az elkövetés körülményeiről tudomással bírnak. Az illetékes bíróságról kiküldött vizsgálóbíró a helyszínre érkezéssel átvette az előnyomozás vezetését, a köztisztviselők pedig kötelesek voltak a vizsgálóbíró utasításait teljesíteni. A 25. § szerint, ha a feljelentést a törvényszékhez adják be, akkor az elnök köteles az előnyomozással valamely törvényszéki bírót, csekélyebb fontosságú esetben pedig valamely bírósági jegyzőt megbízni, aki az eljárás során vizsgálóbíróként jár el.

Amennyiben az előnyomozás kiegészítése szükséges, akkor a vizsgálóbíró a már kihallgatott személyeket újra kihallgathatja, más személyeket hallgathat meg, szakértőket is kirendelhet, letartóztatást, házkutatást, tárgyak lefoglalását rendelheti el, határozhat a korábban letartóztatott vádlott letartóztatásának megszüntetéséről. A letartóztatott személy a letartóztatással kapcsolatban a törvényszékhez fordulhat panasszal, panaszát szóban, illetve írásban is előterjesztheti, vagy pedig erre nézve ügyvédet is megbízhat. A letartóztatott akkor is panaszt tehet, ha a vizsgálóbíró cselekményének, vagy mulasztásának törvénysértő volta sérti a jogait. A

---

²⁶ http://real.mtak.hu/22101/1/A_tizsaezslari_per_es_a_korabeli_bunteto_eljarasjog_u_140432.357542.pdf (2017. július 24.)

törvényszék köteles a panasz valóságáról meggyőződni és az előnyomozás állásáról tudomást szerezni.

Az előnyomozásnál jelenlévő ügyész az előnyomozati intézkedésekre nézve indítványt tehet, ha a vizsgálóbíró az indítványt elmellőzné, akkor az előnyomozás befejezése után az iratok az indítványról való határozathozatal végett a törvényszékre terjesztendők fel, a törvényszék ünnepnapokon is köteles határozni.

Az előnyomozásról jegyzőkönyvet kell vezetni, melyben minden körülményt pontosan meg kell jelölni, az ügyési indítványokat is jegyzőkönyvbe kell foglalni. Az előnyomozásról felvett jegyzőkönyv, illetve a lefoglalt bűnjelek és egyéb tárgyak az eljárás ezen szakaszának befejezése után az ügyészséghez küldendők, az ügyészség 8 nap alatt tehet indítványt a vizsgálat megindítására.

2. A vizsgálat

Az eljárás második szakasza a vizsgálat, mely a Sárga könyvben a 33. §-tól az 53. §-ig terjedően került szabályozásra. A vizsgálat elrendeléséről a királyi ügyész (bizonyos esetekben pedig a magánvádló) indítványa alapján a vizsgálóbíró határozott. A 25. §-hoz hasonlóan a 34. § is kiemeli, hogy a vizsgálóbírót a törvényszéki bírák sorából, csekélyebb fontosságú esetben pedig a jegyzők közül a törvényszék elnöke nevezi ki.

A vizsgálat célja a bűntettre, annak minősítésére, a bűntársakra, bűnrészesekre, „segélyezőkre” és az orgazdákra, valamint a bűntett által okozott kárra vonatkozó mindazon adatok kiderítése, amelyek által a bűntett és a bűnösség, vagy bűntelenség, továbbá a súlyosító és enyhítő körülmények bebizonyíthatók. A vizsgálat figyelembe vette az előnyomozás eredményeit, szükség esetén kiegészíthette az előnyomozást, illetve megismételhette az előnyomozás cselekményeit. Minden vizsgálati cselekményről jegyzőkönyvet kellett felvenni. A királyi ügyész nem lehetett jelen a vádlott kihallgatásánál, de a hullaboncolásnál, bírói szemlénél, személymotoszásnál, házkutatásnál

és lefoglalásnál igen. Egyébként az ügyész a vizsgálat ideje alatt indítványokat tehetett, a vizsgálati cselekmények elrendelését, kiegészítését, vagy helyreigazítását indítványozhatta.

A vizsgálat megindítása után a vádlott védőt hatalmazhatott meg. A védő beadványokat szerkeszthetett, a bírói szemlén és a boncoláson jelen lehetett, ezeken észrevételeket tehetett, melyeket a vizsgálóbírónak jegyzőkönyvbe kellett foglalnia.

Ha a vádlottat a vizsgálóbíró általi kihallgatás után is terhelte a bűntett elkövetésének gyanúja, akkor a következő esetekben vizsgálati fogság volt elrendelhető: 1.) ha bűntett halállal, vagy a gyakorlat szerint legalább 5 évi börtönnel büntetendő; 2.) ha a vádlott szökési szándéka alaposan vélelmezhető, 3.) ha a vádlott nem rendelkezik állandó lakással; 4.) ha alaposan lehet tartani attól, hogy a vádlott szabadlábon hagyása esetén a bűntett nyomait elhárítja, a vizsgálat eredményét meghiúsítja, vagy alaposan lehet tartani attól, hogy szabadlábon hagyása esetén más bűntettet követne el.

Ki kell emelni az 52. §-t is, amely szerint a vádlottat nem szabad vallomásra, vagy valamely állításra ígérettel, vagy csellel rábírní, sem e végett kényszereszközöket, vagy fenyegetést használni. Ezen eszközök akkor sem alkalmazhatók, ha a vádlott egyáltalán nem akar vallani, vagy ha siketséget, némaságot, örültséget, vagy betegséget színlel és a vizsgálóbíró a színlelésről meggyőződik. Tehát a kínvallatás már egyértelműen tiltott volt.

Már létezett a szembesítés jogintézménye is. Ha a vádlott vallomása eltér valamely más vádlottétól, tanú, vagy sértett nyilatkozatától, akkor a vizsgálóbíró szembesítést rendelhet el, de csak abban az esetben, ha az a vizsgálat folytatása végett, vagy valamely személy azonosságának megállapítása végett szükséges.

A Sárga könyv V. fejezete a bírói szemlével és a szakértőkkel foglalkozott, ezekre is szükséges röviden kitérni.

Bírói szemle a vizsgálatra nézve fontos ténykörülmeny felderítése érdekében rendelhető el. Ha a szemle nőszemély testének megtekintése miatt válik szükségessé, akkor az - a bíró belátásához képes - a szemérem megóvása mellett, lehetőleg orvos, vagy bába, vagy mindkettő által teljesítendő. A szemle tárgyait meg kellett mutatni a vádlottnak.

Gyilkosság és emberölés gyanúja esetén a hullát az eltemetés előtt kellett megsemlélni, ha az erőszakos halál gyanúját a szemle nem oszlatta el, akkor a holttestet fel kellett boncolni. Ha az eltemetés után merült fel az erőszakos „kimúlás” gyanúja, akkor a tényálladék tisztába hozása végett a hulla „kiásatandó”. Hullaszemlénél a bírón, jegyzőkönyvvezetőn, az orvosokon, illetőleg vegyészeken kívül két bírósági tanú jelenléte is szükséges volt. A boncolást nem végezheték azon orvosok, akik az elhunytat az elhalálozást közvetlenül megelőző betegségben gyógykezelték, de a boncolásra meg kellett őket hívni, még hozzá azért, hogy a kór lefolyására nézve felvilágosítást adjanak. Az orvosi véleménynek határozott nyilatkozatot kellett tartalmazni a halál okára nézve, valamint arra is, hogy a tudomány szerint bizonyos, vagy feltételezhető-e az, hogy a halál a hullán észlelt sérülések következménye.

Abban az esetben, ha szaktudomány, művészeti, vagy iparképzettség szükséges, a bíró köteles egy, vagy több szakértőt alkalmazni. Boncolásnál rendszerint két orvos, mérgezés gyanúja esetén pedig egy orvos és egy, vagy több vegyész volt alkalmazandó. A szakértők általi megtekintés és megvizsgálás a bíró jelenlétében történhetett. Azon esetekben, melyekben a szakértő által megvizsgált tárgy megsemmisül, vagy megváltozik, ha lehetséges, akkor a tárgynak csak egy része engedendő át a kísérlet céljaira, a másik rész hivatalos zár alatt őrizendő meg, addig, amíg egy újabb vizsgálat szükségessége nincs teljesen kizárva. A szakértő köteles véleményét jegyzőkönyvbe mondani, vagy pedig külön írásba foglalva - a kitűzött határidőn belül - a vizsgálóbírónak átadni. Amennyiben a ténybeli állítások az ügyiratok tartalmával ellentétben állnak, vagy, ha a ténykörülmenyekre vonatkozó előadás hiányos, határozatlan, illetve, ha a szakértők egymással ellentétes nyilatkozatot tesznek, akkor a szakértők újból meghallgatandók, vagy a szemle ugyanazon, vagy más szakértők által megismételhető.

Ha a szakvélemény homályos, „tökéletlen”, határozatlan, vagy ha a bírónak kételyei volnának, akkor a szakvélemény szerzője nyilatkozattételre hívható fel. Ha a nehézség ezáltal sem hárítható el, vagy, ha több szakértő lényeges kérdésre nézve eltérő nyilatkozatot tesz, akkor a vizsgálóbíró egy, vagy több szakértőt újabb véleményadásra hív fel. Orvosi, vagy vegyész szakvélemény esetén a felülvéleményezésre a kerületi orvos, illetőleg az országos vegyész jogosult. Orvosi, vagy vegyész felülvéleményezés csak a törvényszék által rendelhető el. Különösen fontos esetekben, ha a felülvélemény lényegesen ellentétes az előbbi véleménnyel, akkor a kérdést végmegállapítás végett a királyi egyetem orvosi kara elé kellett terjeszteni.

A szakértő szakértői díjra, valamint kiadásainak és költségeinek megtérítésére volt jogosult.

A Sárga könyv a szakértőkre nézve a maihoz hasonló, meglehetősen modern szabályozást tartalmazott.

A Sárga könyv VI. fejezete feljogosította a vizsgálóbírót arra, hogy a vádlottak lakásán, illetve egyéb helyiségeiben házkutatást végezzen, ha alaposan vélelmezhető, hogy a vádlott ott tartózkodik, vagy abban olyan tárgyak találhatóak fel, melyek a tényálladék, vagy a vádlott bűnösségének bebizonyítására szolgálnak.

A VII. fejezet a tanúkról szólt. A vizsgálóbíró idézésére mindenki köteles volt, mint tanú megjelenni és azt, amit a vizsgálat tárgyára vonatkozóan tud „híven” előadni. A papok nem voltak kötelesek előadni azt, amit a gyónás alkalmával megtudtak, valamint létezett ügyvédi titok is, tehát az ügyvéd sem volt köteles előadni azt, ami ügyvédi minőségében jutott tudomására. A vallomástételt megtagadhatta a vádlott fel- és lemenő ágbeli rokona, sógora, házastársa, testvére, nagybátyja, nagynénje, unokaöccse, unokahúga, az örökbefogadója, az örökbefogadott, gyám, gondnok, gyámolt és gondnokolt. Ezen személyeket a vizsgálóbíró köteles volt figyelmeztetni a vallomástételt megtagadásának jogára.

3. A végtárgyalás

A vizsgálat befejezése utána a vizsgálóbíró átadta az iratokat a királyi ügyésznek, aki köteles volt intézkedni a vád alá helyezés iránt, viszont amennyiben a vizsgálatot hiányosnak tartotta, akkor indítványozhatta a vizsgálat kiegészítését. A vádindítványban határozottan meg kellett jelölni a bűncselekményt. Az ügyész a vádindítványt a törvényszékhez terjesztette be, a törvényszék elnöke pedig egy előadónak adta át azt, végül a törvényszék az előadó meghallgatása után döntött a vád alá helyezésről, illetve a vizsgálat megszüntetéséről, esetleg kiegészítéséről. Megszüntetési határozatot kellett hozni akkor, ha a cselekmény nem bűncselekmény, vagy a cselekmény büntethetősége ki van zárva, illetve, ha a fennálló gyakorlat szerint megszűnt büntethető lenni. Abban az esetben is lehetett megszüntetési határozatot hozni, ha előre látható volt, hogy a vádlottat a végtárgyaláson felmentik.

Az eljárás utolsó szakasza a végtárgyalás volt, amely a Sárga könyvben a X. fejezetben került szabályozásra. A királyi ügyész egy beadványban terjesztette elő azon tanúk és szakértők nevét, akiknek kihallgatását szükségesnek tartotta. A beadványban olyan tanúkat is meg lehetett jelölni, akik a vizsgálat folyamán nem kerültek kihallgatásra. A tanúk jegyzékét a vádlottnak is kézbesíteni kellett, sőt a vádlott is összeállíthatott és előterjeszthetett egy hasonló jegyzéket.

A végtárgyalás nyilvános volt, ez alól csak erkölcsi okokból volt helye eltérésnek. A nyilvánosságot a tárgyalás folyamatban léte alatt is ki lehetett zárni.

Az elnök a végtárgyalás tárgyát képező ügy rövid megjelölése mellett az ülést megnyitottnak nyilvánította, majd figyelmeztette a hallgatóságot, hogy magát csendesen, a hely méltóságának megfelelően viselje, ellenkező esetben a rendbontó illető kivezettetik, amennyiben pedig szükséges, akkor a tárgyalás zártan folytatódik. Zárt tárgyalás esetén is jelen lehetett az ügyész, illetve a vádlottak részétől 5-5 „bizalmi férfiú”. A megnyitás után az elnök felszólítására az ügyész ismertette a vádat. A végtárgyalás megkezdése után a tanúk és a szakértők elhagyták a tárgyalótermet, ők sem egymással, sem másokkal nem beszélhettek. Több vádlott esetén az elnök megnevezte azt, aki a teremben maradhatott, a többieket kivezették, a kivezetett vádlottakat egymástól elkülönítetten őrizték, sem egymással, sem mással nem érintkezhetek.

Ezt követően az elnök kihallgatta a vádlottat, több vádlott esetén a kihallgatás az elnök által megállapított sorrendben történt, ezután következett a tanúk és szakértők kihallgatása, majd felolvasták az okirati bizonyítékokat, ezt pedig a szembesítés követte.

A végtárgyalásról jegyzőkönyv készült, a bíróság tanácskozásáról pedig külön jegyzőkönyvet vezettek.

A végtárgyalás következő szakasza az ügyész perbeszéde volt. Az ügyész összefoglalta az eljárás eredményét és amennyiben a bűncselekményt bizonyítottak tartotta, akkor kérhette a vádlott elítélését. Perbeszédében ki kellett emelnie az enyhítő és súlyosító körülményeket. Az ügyész beszéde után a magánvádló (amennyiben az eljárás a magánvádló feljelentése után indult) is szóbeli előterjesztést tehetett. Ezt követte a vádlott, illetőleg a védő „védbeszéde”, amelyre a királyi ügyész válaszolhatott, azonban az utolsó perbeszéd megtartásának joga mindig a vádlottat, illetve a védőt illette meg.

Ha a végtárgyalás alapján a vádlott elítélésére, vagy felmentésére elegendő bizonyíték állt rendelkezésre, akkor a törvényszék ítéletet hozott. Az ítélet ellen az ügyész, a vádlott, a védő és a magánvádló fellebbezhetett. A fellebbezést az ítélet kihirdetésétől számított legkésőbb 24 órán belül be kellett jelenteni, a fellebbezés indokolását pedig a bejelentéstől számított 8 napon belül kellett előterjeszteni. Másodfokon a Királyi Ítéletőzárda, harmadfokon pedig a Kúria járt el.

V. A Sárga könyv és a hatályos szabályozás

A következőkben röviden össze fogom hasonlítani a Sárga könyv és a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) egyes rendelkezéseit.

Hazánkban sajnos egészen az 1896-os büntető perrendtartásig nem léteztek intézményes garanciák a tudatos visszaélések és a rosszhiszemű nyomozási cselekmények ellen,²⁷ az eljárási garanciák

---

²⁷ http://real.mtak.hu/22101/1/A_tiszaeszlari_per_es_a_korabeli_bunteto_eljarasjog_u_140432.357542.pdf (2017. július 24.)

hiánya miatt sok nyomozás - a vizsgálóbíró felkészületlensége, esetleg rosszindulata miatt - rendkívül rossz irányba mehetett el. Szerencsére azóta nagyon sokat fejlődött jogrendszerünk, így a hatályos Be. számos garanciális szabályt is tartalmaz.

A Be. 4. § (2) bekezdése szerint kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére. A Sárga könyv ezt a rendelkezést nem tartalmazta, így az ellentmondásos tanúvallomások és a tárgyi bizonyítékok hiánya ellenére az ügy eljuthatott a bíróságra. Az előnyomozás során teljesen hiányozott a kontradiktórius eljárás, így sokszor a végtárgyaláson a bíróság feladata volt az, hogy mindkét felet megfelelően meghallgassa és felépítsen egy elfogadható tényállást. Számos esetben a nyomozás során történt visszasságok csak a végtárgyaláson voltak kijavíthatók.

A Be. 5. § (1) bekezdése szerint a terheltet megilleti a védelem joga, a Sárga könyv ezt sem garantálta teljeskörűen, a védő az előnyomozás során nem vehetett részt a nyomozási cselekményeken, az előnyomozás hossza pedig csak a vizsgálóbíró döntésétől függött, így a védelemhez való jogot sikeresen lehetett korlátozni. A Sárga könyv 38. §-a szerint a védő a vizsgálat során már jelen lehetett a bírói szemlénél és a hulla boncolásánál is, ezeken észrevételeket is tehetett, melyeket a vizsgálóbíró köteles volt jegyzőkönyvbe venni.

A Be. 6. § (2) bekezdése szerint büntetőeljárás csak a bűncselekmény gyanúja alapján és csak az ellen indítható, akit a bűncselekmény megalapozott gyanúja terhel, ez az elv a per idején nem volt ismert, így olyan személyek is a vádlottak padjára kerültek, akikkel szemben a gyanú egyáltalán nem volt megalapozott.

A Be. 7. §-a szabályozza az ártatlanság vélelmét: senki sem tekinthető bűnösnek addig, amíg bűnösségét a bíróság jogerős határozatában nem állapította meg. A Sárga könyv még nem rendelkezett az ártatlanság vélelméről, sőt a vádlottnak kellett bizonyítania ártatlanságát.

A Be. 9. § (1) bekezdése szerint az eljárás nyelve a magyar, de a magyar nyelv nem tudása miatt senkit sem érhet hátrány. A Sárga könyv 36. §-a is kimondta, hogy a kihallgatott személy nyilatkozatai, amennyire lehetséges saját szavai szerint jegyzőkönyvezendők. Továbbá a Sárga könyv szerint a jegyzőkönyvet fel kellett olvasni a kihallgatott előtt, meg kellett magyarázni neki annak tartalmát és megkérdezni, hogy van-e észrevétele. Tehát elviekben a nyelvtudás hiánya miatt már akkor sem érhetett senkit sem hátrány.

A Be. 17. § (1) bekezdése az eljárásra az a bíróság illetékes, amelynek területén a bűncselekményt elkövették, ezzel megegyező rendelkezést tartalmazott a Sárga könyv 8. §-a is. A Be. 30. § (1) bekezdése szerint az ügyészség hatáskörét és illetékességét annak a bíróságnak az illetékessége határozza meg, amely mellett működik, ez már a XIX. század második felében is így volt.

A Be. a terheltnek számos jogot biztosít, így pl. megismerheti a vád tárgyát, az eljárási cselekményeknél jelen lehet, indítványokat és észrevételeket tehet, az őt érintő iratokba betekinhet. A fogva lévő terhelt védőjével és hozzátartozóival érintkezhet. Ezzel szemben a Sárga könyv szerint az előnyomozás során a vádlott mindössze annyit tehetett, hogy az előzetes letartóztatás ellen panasszal élhetett, továbbá a 28. § szerint a vizsgálóbíró cselekménye és mulasztása ellen is panasszal élhetett. A Sárga könyvben az ártatlanság védelme nem illette meg a terheltet, aki semmiféle indítványt nem tehetett a nyomozás során, az iratokba sem tekinthetett be, a védelemhez való jog is súlyos korlátozást szenvedett az előnyomozás során. A védő meghatalmazás alapján járhatott el. A Sárga könyv még nem ismerte a kirendelt védőt.

A Be 117. § (2) bekezdése szerint a terheltet kihallgatásának megkezdése előtt figyelmeztetni kell arra, hogy nem köteles vallomást tenni, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, de bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta. Figyelmeztetni kell arra is, hogy, amit mond, illetve rendelkezésre bocsát, bizonyítékként felhasználható. A figyelmeztetést és az arra adott választ jegyzőkönyvezni kell. A Sárga könyv idején a tanács elnöke mindössze arra hívta fel a vádlottat, hogy a kérdésekre a valóságnak megfelelően válaszoljon (101. §). A vádlottakat akkor is egyenként kellett és most is egyenként kell meghallgatni.

A Be. 180. § (1) bekezdése szerint nem tehető fel a gyanúsítottak a választ, illetőleg nem bizonyított tény állítását magában foglaló, a törvénnyel össze nem egyeztethető kérdés. Tartalmilag hasonló rendelkezést foglalt magában a Sárga könyv 52. §-a is, amely szerint a vádlottat nem szabad vallomásra, vagy valamely állításra ígérettel, vagy csellel rábírní, sem e végett kényszereszközöket, vagy fenyegetést használni. Ez a rendelkezés szintén kizárta a trükkös kérdések feltételét.

A Be. az ügyész számára széleskörű jogosultságokat biztosít. Egyrészt az ügyész végzi a nyomozást, vagy ő nyomoztat, illetve ellátja a nyomozás feletti felügyeletet is, felügyel arra is, hogy az eljárásban résztvevő személyek jogait érvényesíthessék. Ezzel szemben a Sárga könyv szerint az ügyésznek mindössze indítványtételi joga volt, nem volt kellően tisztázva a vizsgálóbíró és az ügyész eljárási szerepe, az sem derült ki, hogy az ügyészi indítvány elutasításának milyen következményei lehetnek. A Be. szerint az ügyész akár magához is vonhatja az nyomozást, a Sárga könyvben erről szó sem volt. A Be. 35. § (1) bekezdése szerint a nyomozó hatóság a nyomozást az ügyész rendelkezése alapján, vagy önállóan végzi. A Sárga könyv az ügyésznek nem adott ilyen jogosultságot, a nyomozás teljhatalmú ura a vizsgálóbíró volt. A Be. 28. § (6) bekezdése szerint az ügyész ellenőrzi a büntetőeljárás során elrendelt személyes szabadság elvonásával vagy korlátozásával járó kényszerintézkedések törvényes végrehajtását. A Sárga könyv idején az ügyész feladata volt a börtönök felügyelete, ez azonban nem mindig működött kielégítően, mivel egyes vizsgálóbírók akkor járkáltak ki és be a börtönbe, amikor csak kedvük tartotta.

A Be. 60. § (1) bekezdése szerint az eljárási cselekmények végzésekor az emberi méltóságot, az érintettek személyiségi jogait és a kegyeleti jogot tiszteletben kell tartani, és biztosítani kell, hogy a magánéletre vonatkozó adatok szükségtelenül ne kerüljenek nyilvánosságra. A Sárga könyv nem tartalmazott ehhez hasonló rendelkezést, így ez nem is érvényesülhetett. A XX. század nagy találmánya az emberi jogok és azok tiszteletben tartása, melyet a Be. 60. § (1) bekezdés is próbál érvényre juttatni, de annak idején - hiába volt tiltott - még kínvallatás is előfordulhatott.

A Be. 78. § szabályozza bizonyítékok értékelését, kimondja azt is, hogy a bizonyítékoknak nincs előre meghatározott bizonyító ereje, valamint rendelkezik a bizonyítékok szabad mérlegeléséről is. A Sárga könyv 6. §-a is kimondta, hogy a bizonyítékok bizonyító erejét a bíróság állapítja meg. A

bíróság szabadon mérlegelhetette, állapíthatta meg a tanúvallomások bizonyító erejét, illetve zárhatta ki azokat ellentmondásosságuk miatt.

A Sárga könyv és a Be. is biztosítja a tanú számára a vallomás megtagadásának jogát abban az esetben, ha a tanú a terhelt hozzátartozója. Ezt a szabályt a Sárga könyv 75. §-a is tartalmazta, csak a „megtagadhatja” szó helyett a „föl vannak mentve” kifejezést használta.

A Be. 99. § (1) bekezdése szerint, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni. A Sárga könyv 55. §-a kimondta, hogy ha a valóság megállapításra különös szaktudomány, művészeti, vagy iparképzettség szükséges, akkor a bíró egy, vagy több szakértőt köteles alkalmazni. A jelenleg hatályos szabályozás szerint és a Sárga könyv idején is az volt a szakértő feladata, hogy kirendelésben feltett kérdésekre választ adjon. A Be. 101. § (1) bekezdése szerint rendszerint egy, de pl. a halál okai és körülményeinek vizsgálatánál két szakértőt kell alkalmazni. A Sárga könyv 55. §-a szerint a hulla boncolásánál rendszerint két szakértőt kell alkalmazni. A Be. 111. § (1) bekezdése szerint, ha a szakértőtől kért felvilágosítás vagy a szakvélemény kiegészítése nem vezetett eredményre, vagy egyéb okból szükséges, más szakértőt kell kirendelni, ezt a Sárga könyv 63. §-a is lehetővé tette akkor, ha a szakvélemény „homályos, tökéletlen, vagy határozatlan, vagy a bírónak arra nézve egyébként kételyei volnának. A Be. szerint terhelt és a védő a nyomozás során indítványozhatja más szakértő kirendelését, a kirendelésről az ügyész határoz. A Sárga könyv 63. §-a szerint orvosi szakvélemény felülvéleményezéséről nem az ügyész, hanem csak a törvényszék határozhatott.

A Be. 164. § (1) bekezdése szerint a büntetőeljárás a nyomozással kezdődik. A (2) bekezdés szerint a nyomozás során fel kell deríteni a bűncselekményt, az elkövető személyét, fel kell kutatni és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket. A tényállást oly mértékben kell felderíteni, hogy a vádló dönthessen arról, vádat emel-e. Az ügyész rendelkezhet a nyomozásról és utasíthatja a nyomozó hatóságot. A Sárga könyvben az eljárás még három szakaszra tagolódott: előnyomozás, vizsgálat és végtárgyalás. Az előnyomozás során pedig a vizsgálóbíró szinte diktatórikus hatalommal rendelkezett. Ezzel összehasonlítva a hatályos Be. nyomozási bírójának lényegesebb kisebb a jogköre. Talán nem túlzás kijelenteni, hogy a vizsgálóbíró egy személyben volt a nyomozó hatóság,

az ügyész és a nyomozási bíró is. A Sárga könyv 28. §-a szerint „a vizsgálat tárgyát képezi a büntetett, annak minőségére, a tettesre, a vádlottakra, bűnrészesekre, segélyezőkre és orgazdákra, úgyszintén a büntett által okozott kárra vonatkozó mindazon adatoknak kiderítése, melyek által a büntett és a bűnösség vagy büntelenség, továbbá a súlyosító és enyhítő körülmények bebizonyíthatók”.

A Be. 172. § (2) bekezdése szerint a feljelentést nem csak a nyomozó hatóságnál és az ügyésznél lehet megtenni, hanem azt más hatóság és a bíróság is elfogadhatja, de köteles a nyomozó hatóságnak megküldeni. A Sárga könyv 25. §-a szerint, ha a feljelentés a törvényszéknél is megtehető volt, ebben az esetben a törvényszék elnöke köteles volt kijelölni az eljáró vizsgálóbírót.

A nyomozási cselekményeken való jelenlét annyit fejlődött a Sárga könyv óta, hogy az ügyész azokon már jelen lehet, a fogva tartott gyanúsított pedig a kihallgatása előtt is érintkezhet védőjével. A Sárga könyvben szabályozott előnyomozás során a vádlott és a védelem jogai teljes mértékben korlátozottak voltak, így a védő pl. nem lehetett jelen a vádlott kihallgatásánál sem.

A Be. 217. § (1) bekezdése szerint az ügyész a vádirat bírósághoz való benyújtásával emel vádat, a (2) bekezdés szerint pedig szükség esetén a gyanúsítottat a vádemelés előtt kihallgatja. A Sárga könyv szerint az ügyész nem hallgathatta ki a gyanúsítottat és nem vádiratot nyújtott be, hanem vádindítványt, melynek sorsáról a törvényszék döntött.

A tárgyalás nyilvános és akkor is az volt. A Be. 237. § (2) bekezdése szerint a tárgyaláson 14. életévét be nem töltött személy nem vehet részt, a 18. életévét be nem töltött személyt pedig a tanács elnöke a hallgatóság köréből kizárhatja. A Sárga könyv ilyen rendelkezést még nem tartalmazott. A Be. 237. § (3) bekezdés a) pontja szerint erkölcsi okból a tárgyalásról, vagy annak egy részéről a hallgatóság indokolt határozattal kizárható. Ezt a rendelkezést már a Sárga könyv is ismerte, a 94. § szerint a végtárgyalás nyilvános, e szabálytól csak erkölcsiség szempontjából van eltérésnek helye. A Be. 238. § (3) bekezdése szerint a nyilvánosság kizárása esetén a sértett, ha nincs képviselője, illetőleg a vádlott indítványozhatja, hogy a tárgyalás helyszínén tartózkodó általa megnevezett személy - kivéve a tárgyaláson

kihallgatandó személyt - jelen legyen a tárgyaláson. A Sárga könyv ezt úgy szabályozta, hogy a nyilvánosság kizárása esetén az ügyész és a vádlott által kijelölt öt-öt „bizalmi férfiú” lehetett jelen.

A Be. 244. § (1) bekezdése szerint a tárgyalást a tanács elnöke vezeti és a törvény kereti között megállapítja az elvégzendő cselekmények sorrendjét. A tanács elnöke gondoskodik arról is, hogy az eljárásban résztvevő személyek a jogaikat gyakorolhassák, jogaikra felhívja a figyelmüket. A tanács elnöke gondoskodik a tárgyalás méltóságának megőrzéséről is A Be. 288. § (1) bekezdése szerint vádlottat a vádlott-társai távollétében kell kihallgatni, a Be. 292. § (1) bekezdése szerint ugyanez irányadó a tanúkra is, a tanú kihallgatása alatt a még ki nem hallgatott tanúk nem lehetnek jelen. A tanács elnöke figyelmezteti a vádlottat arra, ha a tárgyaláson tett vallomása eltér korábbi vallomásától. Ez igaz arra az esetre is, ha a tanú tárgyaláson tett és korábbi vallomása között ellentét van. Ezeket a Sárga könyv is így szabályozta.

A perbeszéd sorrendjét tekintve a Be. és a Sárga könyv szabályai majdnem megegyeznek, azonban a vádlott nem élhetett az utolsó szó jogával. A Be. 314. § (4) bekezdése szerint a perbeszéd nem szakítható félbe, kivéve, ha bűncselekményt megvalósító kifejezést foglal magában, rendzavarást kelt, továbbá ha az eljárás elhúzásának megakadályozása érdekében ez szükséges.

A Be. 256. § (6) bekezdése szerint a bíróság tanácskozása és a szavazás titkos, ezen a tanács tagjain kívül csak a jegyzőkönyvvezető lehet jelen, ez már Sárga könyv idején is így volt. A határozatot akkor is a tanács elnöke hirdette ki.

Láthatjuk, hogy a Sárga könyv szabályai számos esetben hasonlóak, vagy megegyeznek a ma hatályos Be. szabályaival, azonban a Sárga könyv még egy más kor gyermeke volt, így teljesen modern, a mai viszonyokra alkalmazható szabályokat nem lehet és nem is szabad elvárni tőle.

VI. Összegzés

Összegezve az eddigieket megállapítható, hogy az országgyűlés gőzerővel látott hozzá az elavult jogrendszer modernizálásához, születtek egészen kiemelkedő jogszabályok is, mint pl. a Csemegi Kódex, ám voltak gyengébb próbálkozások is. A Sárga könyv sohasem lett törvény, bár szokásjogi alapon az ország összes bírósága alkalmazta, a büntető eljárás pedig a Sárga könyv rendelkezései alapján folyt le. Ennek ellenére előfordult, hogy a védő azzal érvelt a tárgyaláson, hogy ő a Sárga könyvet törvényként nem fogadja el, mivel az nem törvény, sőt nem is jogszabály, ám a bíróság minden védői kifogás ellenére is a Sárga könyv szerint folytatta le az eljárást.

A Sárga könyv az első próbálkozás volt a modern büntető eljárásjog megteremtésére és, mint első próbálkozás, sajnos nem sikerült tökéletesen, de mindenképpen előrelépésnek számított. A Sárga könyv legfőbb hibája az eljárási garanciák hiánya, valamint a legfontosabb alapelvek (így pl. az ártatlanság véelme) deklarálásának elmaradása volt. Célszerűtlen rendelkezés volt a nyomozás két szakaszra osztása is, mivel az előnyomozás során a vizsgálóbíró kénye-kedve szerint bármit megtehetett, anélkül, hogy bárki is ellenőrizte volna tevékenységét, ez pedig aranytálcán kínálta a visszaélések lehetőségét, a szabályozásból szinte logikusan következett, hogy amennyiben nem megfelelő ember kerül a vizsgálóbíró pozíciójába, akkor bármiféle szörnyszülemény keletkezhet egy elsőre egyszerűnek tűnő ügyből is. A végtárgyalással semmiféle gond nem volt, az a Sárga könyv, sőt többé-kevésbé a hatályos Be. előírásainak is megfelelt, de az előnyomozás és a vizsgálat során a Sárga könyv által lefektetett minimális szabályok sem kerültek betartásra, így pl. az előnyomozás során teljesen hiányzott a kontradiktórius eljárás. A vizsgálat időtartamának hossza csak a vizsgálóbírótól függött. Nem volt egyértelmű az egyes személyek perbeli jogállása, az ügyésznek pusztán csak felügyeleti szerepe volt, nem volt kellően tisztázva, hogy az ügyészi indítványok mennyiben határozzák meg a vizsgálati cselekményeket. Azt sem lehetett tudni, hogy pl. milyen perjogi következménye lett volna annak, ha az ügyész a vizsgálati szakban elejti a vádat. További kritikája a Sárga könyvnek, hogy a vizsgálat folyamán a vádlottal senki sem érintkezhetett, még a védő sem, az ügy irataiba sem tekinthetett be senki. Eötvös Károly szavaival élve Magyarországnak „sajátos büntető perrendszere” volt.²⁸

---

²⁸ http://real.mtak.hu/22101/1/A_tiszaeszlar_per_es_a_korabeli_bunteto_eljarasjog_u_140432.357542.pdf (2017. július 24.)

Ennek ellenére semmiképpen sem mondhatjuk azt, hogy a Sárga könyv egy sikertelen próbálkozás volt, mivel az addigi fejletlen, kaotikus eljárásjoghoz képest egy új szintre, egy magasabb szintre emelte a büntető eljárást és előre mutató volt, megadta a kezdő lökést a modern eljárásjog kialakításához. Elég csak azt kiemelni, hogy a jelenleg hatályos Be.-hez hasonlóan szabályozta az előzetes letartóztatás (a Sárga könyv szóhasználata szerint vizsgálati fogság) elrendelésének eseteit, valamint a szakértőkre nézve is rendkívül modern szabályokat fogalmazott meg. Kétségtelenül megállapítható, hogy hiányosságai ellenére voltak előre mutató rendelkezései is, így nincs is mit csodálkoznunk azon, hogy a bíróságokon szokásjogi alapon alkalmazásra is került. Ezért nem is lehet más dolgunk, mint kalapot emelni elődeink előtt, akik nem hagyták, hogy a Sárga könyv feledésbe merüljön, hanem egészen az 1896-os büntető perrendtartás hatályba lépéséig alkalmazták azt.

Felhasznált irodalom

- Dr. Belovics Ervin - Dr. Békés Imre - Dr. Busch Béla - Dr. Gellér Balázs - Dr. Margitán Éva - Dr. Molnár Gábor - Dr. Sinku Pál: Büntetőjog Általános rész - Budapest, hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft 2006.
- Dr. Bónis György - Dr. Degré Alajos - Dr. Varga Endre: A magyar bírósági szervezet és perjog története - Zalaegerszeg, Kiadja a Zala Megyei Bíróság és a Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete, 1996.
- Eötvös Károly: Magyar alakok V. kötet - Budapest, Révai Testvérek 1919.
- Fejtő Ferenc: Magyarság, zsidóság. Budapest, MTA Történettudományi Intézete, 2000.
- Stipta István: A magyar bírósági rendszer története - Debrecen, Multiplex Media - Debrecen U.P. 1997. (http://taylorandtaylor.hu/elte-jogasz/documents/magyar_alkotmanytorstenet_stipta_istvan_a_magyar_birosagi_rendsz_er_tortenete_1997.pdf)
- Zlinszky János: Az ügyvédség kialakulása Magyarországon. In. Eötvös Károly a védőügyvéd. - Szerkesztette: Antalóczy Péter. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. 2013.
- http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s02.html
- http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_528_Beli_Gabor_Magyar_jogtortenet/ch02s03.html
- http://real.mtak.hu/22101/1/A_tiszaeszlar_per_es_a_korabeli_bunteto_eljarasjog_u_140432.357542.pdf

Felhasznált jogszabályok jegyzéke

- 1872-es Bűnvádi Eljárás (Sárga könyv)
- 1869. évi IV. törvénycikk a bírói hatalom gyakorlásáról
- 1871. évi XXXI. törvénycikk az első folyamodású bíróságok rendezéséről
- 1871. évi XXXIII. törvénycikk a királyi ügyészségről

- 1874. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában
- 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről
- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról